

POSELSTVÍ PAPEŽE
 JANA PAVLA II.
 K OSLAVĚ
 SVĚTOVÉHO DNE MÍRU
 1. LEDNA 2002

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE

PRAHA 2001

(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

*NENÍ MÍRU BEZ SPRAVEDLNOSTI,
 NENÍ SPRAVEDLNOSTI BEZ ODPUŠTĚNÍ*

1. Letošní Světový den míru slavíme na pozadí dramatických událostí loňského 11. září. Toho dne byl spáchán nesmírně závažný zločin: tisíce nevinných lidí různého etnického původu byly během několika minut strašlivým způsobem zmasakrovány. Od toho okamžiku si lidé na celém světě intenzivněji uvědomují vlastní zranitelnost a na budoucnost se začali dívat s doposud nepoznaným pocitem vnitřního strachu. Církev, aby čelila těmto duševním stavům, připomíná křesťanům a všemu lidstvu, že *mysterium iniquitatis* nemá v lidském životě poslední slovo. Dějiny spásy, které jsou dějinami světa prožívanými ve všech jejich rozměrech, nám ukazují, že milosrdná Boží prozřetelnost může dát dozrát dobrému ovoci i na zdánlivě vyprahlé a neplodné půdě.

Právě tato naděje je oporou pro církev na počátku roku 2002. Svět, v němž zdánlivě opět převažuje moc zla, bude s Boží milostí skutečně proměněn ve svět, kde se naplní nejušlechtilejší touhy lidského srdce, svět, v němž převládne pravý mír.

Mír: dílo spravedlnosti a lásky

2. Pro Světový den míru v roce 2002 jsem zvolil téma: *Není míru bez odpuštění*. Pokračuji tak v úvaze, které jsem se věnoval v jiných poselstvích a kterou jsem často vyzdvihoval při setkáních s rozmanitými skupinami lidí. Toto téma tryská z hloubi mého srdce při vzpomínce na historické události, které zejména v mládí poznamenaly můj život.

Nezměrné utrpení, které nacistické a komunistické totalitní režimy způsobily národům i jednotlivcům, mezi nimiž bylo mnoho mých přátel a známých, ve mně vždy probouzelo řadu otázek a podněcovalo mě k modlitbě. Často jsem si kladl otázku: *Jaká cesta vede k plnému nastolení morálního a společenského řádu, který je tak barbarsky porušován?* Na základě úvah a konfrontací s biblickým Zjevením jsem dospěl k přesvědčení, že není jiné vhodné odpovědi na porušování tohoto řádu, že nelze docílit úplného znovunastolení roztržitého řádu jinak, než

prosbou o odpuštění a jeho udělením. *Pilířem opravdového míru je spravedlnost a ona zvláštní podoba lásky, jíž je odpuštění.*

3. Ale jak lze hovořit o pramenech a podmínkách míru, tedy o spravedlnosti a zároveň o odpuštění, za současných okolností? Mou odpovědí je, že se o nich hovořit *může a musí*, protože zde nejde o lecjaký mír, zejména ne o mír, který je pouhou rezignací před mocí silnějšího nebo nehybným ochromením tváří v tvář teroru. Chceme hovořit o opravdovém míru, který je „dílem spravedlnosti“ (Iz 32,17). Jak potvrdil II. vatikánský koncil, mír je „plodem řádu, který jeho božský Zakladatel vložil do lidské společnosti a který mají uskutečňovat lidé žíznící po stále dokonalejší spravedlnosti“ (Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 78). Na základě učení Augustina z Hippa katolická církev již více než patnáct staletí chápe, že mír přinášející blaho všem spočívá v *tranquillitas ordinis*, tedy v pokojném řádu (srov. *De civitate Dei*, 19,13).

Opravdový mír je proto plodem spravedlnosti, morální síly a právní záruky bdící nad spravedlivým rozdělováním práv a povinností, zisků a nároků. Protože však lidská spravedlnost je vždy vratká a nedokonalá, vystavená omezením a egoismu jednotlivců i skupin, je třeba ji doplnit o *odpuštění, které hojí rány a od základu znovu navazuje narušené mezilidské vztahy*. To platí jak při napětí mezi jednotlivci, tak při napětí širšího i mezinárodního dosahu. Odpuštění není v sebemenším rozporu se spravedlností, protože nespočívá v odložení legitimních nároků na nápravu poškozeného řádu. Odpuštění směřuje spíše k dosažení plně spravedlnosti vedoucí k pokojnému řádu, který znamená mnohem více než slabé a dočasné utišení projevů nepřátelství; zcela uzdravuje rány krvácející v lidských srdcích: k takovému uzdravení je spravedlnost stejně nezbytná jako odpuštění.

Právě těmito dvěma rozměrům míru se chci v tomto poselství věnovat. Letošní Světový den míru poskytuje celému lidstvu a zejména hlavám států příležitost uvažovat o nárocích spravedlnosti a o volání po odpuštění v souvislosti se závažnými problémy, které nepřestávají sužovat svět. Mezi nimi je v neposlední řadě třeba jmenovat *novou rovinu násilí, kterou přinesl organizovaný terorismus*.

Fenomén terorismu

4. Mezinárodní terorismus dnes útočí právě na mír založený na spravedlnosti a odpuštění. V posledních letech, zvláště po skončení studené války, se terorismus přeměnil ve vysoce rozvinutou síť založenou na politické, technické a ekonomické spolupráci přesahující hranice států a pronikající do celého světa. Jedná se o opravdové organizace, často vybavené obrovskými finančními zdroji, které vypracovávají rozsáhlé strategie a zasahují nevinné lidi, kteří nemají nic společného se situací, jež teroristy popuzuje.

Tyto teroristické organizace používají své vlastní stoupence jako zbraně vrhané mezi bezbranné a nic netušící lidi, a tak šokujícím způsobem ukazují, že se řídí instinktem zabíjet, který je skrytě přítomen již v rozhodnutí užívat teror jako politickou a vojenskou strategii. Terorismus se rodí z nenávisti a plodí osamocení, podezřívavost a uzavřenost. Násilí plodí násilí v tragické spirále pohlcující i nové generace, které tak dědí nenávist, jež rozdělovala jejich předky. *Terorismus se zakládá na pohrdání lidským životem*. Právě proto představuje *skutečný zločin proti lidstvu*.

5. *Existuje proto právo na obranu proti terorismu*. Toto právo musí stejně jako všechna ostatní odpovídat morálním a právním zásadám jak při výběru cílů, tak prostředků. Identifikaci viníků je zapotřebí patřičně prokázat, protože trestní odpovědnost nese vždy jednotlivec, a nelze ji tedy rozšířit na národy, etnika, náboženství, k nimž teroristé náleží. Součástí mezinárodní spolupráce v boji proti teroristickým aktivitám musí být také mimořádné úsilí v oblasti politiky, diplomacie a ekonomiky, zaměřené na odvážné a odhodlané řešení případných situací útlaču a vytěsňování, které by mohly být počátkem teroristických plánů. Terorismus totiž snadněji získává své příznivce v takovém sociálním prostředí, v němž jsou práva pošlapávána a nespravedlnost je tolerována příliš dlouho.

Je každopádně třeba jasně prohlásit, že nespravedlnost, k níž ve světě dochází, nikdy nesmí být použita jako výmluva pro ospravedlňování teroristických atentátů. Navíc je nutné zdůraznit, že mezi oběťmi radikálního rozpadu řádu, o nějž teroristé usilují, by v první řadě byly miliony mužů a žen, jež by kolaps mezinárodní spolupráce postihl nejvíce. Mám na mysli zvláště rozvojové země, které již nyní živoří na

samé hranici přežití a které by byly nejbolestněji zasaženy globálním ekonomickým a politickým chaosem. Tvrzení terorismu, že jedná ve jménu chudých, je očividnou lží.

Ve jménu Božím se nezabíjí

6. Kdo zabíjí teroristickým útokem, pohrdá lidstvem, chová postoj zoufalství vůči životu a budoucnosti: v takové perspektivě lze nenávidět a ničit všechno. Terorista má za to, že pravda, v níž věří, nebo prožité utrpení je natolik absolutní, že jej opravňuje i k ničení nevinných lidských životů. Tehdy je fanatismus plodem fanatického *fundamentalismu*, který se rodí z přesvědčení, že zcela vlastní pravdu a může si ode všech vynucovat její přijetí. Avšak i kdyby člověk dosáhl pravdy, čehož je vždy schopen jen nedokonalým způsobem, nikdy ji nemůže vnucovat. Respektování svědomí druhého člověka, v němž se odráží obraz samotného Boha (srov. *Gn 1,26-27*), dovoluje pouze pravdu předložit, a na druhém člověku je, aby ji zodpovědně přijal. Dělat si nárok na násilné vnucování toho, co je považováno za pravdu, znamená porušovat lidskou důstojnost, a v důsledku toho urážet Boha, jehož obrazem je každý člověk. Fundamentalistický fanatismus je proto postojem, jenž je v radikálním rozporu s vírou v Boha. Při hlubším pohledu je zřejmé, že *terorismus zneužívá nejen člověka, ale i Boha*, kterého nakonec činí modlou, jíž využívá pro osobní plány.

7. *Žádné náboženství proto nemůže terorismus tolerovat, tím méně jej hlásat.* Prohlásit se za teroristu ve jménu Božím, páchat ve jménu Božím násilí na člověku je profanací náboženství. Teroristické násilí je v rozporu s vírou v Boha, který stvořil člověka, v Boha, který o člověka pečuje a miluje jej. Úplně protiřečí zejména víře v Krista Pána, který své učedníky učil slovy modlitby: „Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům“ (*Mt 6,12*).

Křesťané, následovníci Ježíšova učení a jeho příkladu, jsou přesvědčeni, že prokazovat milosrdenství znamená plně žít podstatu našeho života. Můžeme a musíme být milosrdní, protože milosrdenství nám ukázal Bůh, jenž je milosrdná Láska (srov. *1 Jan 4,7-12*). Bůh, který nás vykoupil tím, že vstoupil do dějin a změnil radikální zlo Velkého pátku ve vítězné dobro velikonoční neděle, je Bohem milosrdenství a odpuštění (srov. *Ž 103,3-4, 10-13*). Ježíš řekl těm, kdo se pohoršovali nad tím,

že jí s hříšníky: „Jděte a naučte se, co znamená: Milosrdenství chci a ne oběť. Nepřišel jsem totiž povolát spravedlivé, ale hříšníky“ (*Mt 9,13*). Kristovi učedníci, kteří byli pokřtěni v jeho smrti a zmrtvýchvstání, musí vždy být lidmi milosrdenství a odpuštění.

Nezbytnost odpuštění

8. *Žádat o odpuštění a odpouštět jsou úkony projevující plnost lidství*, protože vyjadřují vědomí vlastního omezení. Všichni lidé zakoušejí vlastní pomíjivost a křehkost, vnitřní temnotu, v níž často jednají ne proto, že by tu nebylo světlo, ale proto, že zrak jejich duše je příliš zastřený na to, aby světlo dokázal vnímat.

Zmíněná křehkost zasahuje nejen poznání, ale především vůli. Člověk si volí zlo ne proto, že by dobro opomíjel, nýbrž proto, že má slabou vůli a není s to vynaložit nutné úsilí k jeho uskutečnění. Kromě toho každý ví, že pokud nevidí dobro, bývá to často proto, že je vidět nechce: hlas svědomí oslabeného hříchem je příliš zesláblý na to, aby jej člověk slyšel.

Člověk však jasně potřebuje vztahy založené na pochopení a vlídnosti. Každý ve svém životě chová v nitru naději na možnost nového začátku: nechce zůstat navždy vězněm svých pochybení a vin. Sní o možnosti pozvednout znovu svůj zrak a zahledět se do budoucnosti, aby znovu našel perspektivu důvěry a úsilí. Každý, a to i poté, co se dopustil zla, touží po pochopení a odpuštění.

9. Odpuštění je projev lidství, a proto je především iniciativou jednotlivého subjektu ve vztahu k ostatním členům lidského rodu. Jedním ze základních rysů člověka je však jeho společenský rozměr, díky němuž navazuje síť společenských vztahů, v nichž vyjadřuje sám sebe: nejen v dobrém, ale bohužel i ve zlém. V důsledku toho je odpuštění *nutné i na rovině společenské*. Rodiny, uskupení, státy i samo mezinárodní společenství se potřebují otevřít odpuštění, aby mohly opětovně navázat přerušené vztahy, překonat situace vzájemného neplodného obviňování, zvítězit nad pokušením vyloučit druhé a neposkytnout jim možnost odvolání. *Schopnost odpouštět je základem každého projektu spravedlivější a solidárnější společnosti.*

Chybějící odpuštění má naopak nesmírně negativní dopad na rozvoj národů, zejména když rozdmýchává stávající konflikty. Prostředky jsou

používány k závodům ve zbrojení, ke krytí válečných nákladů, k vyrovnání následků ekonomických sankcí. Dochází tak k nedostatku finančních zdrojů potřebných k dosažení rozvoje, míru a spravedlnosti. Jak mnoho musí lidstvo trpět, protože se nedokáže usmířit, jak je bržděno tím, že neumí odpustit! *Mír je podmínkou rozvoje, ale pouze odpuštění umožňuje opravdový mír.*

Odpuštění – přednostní cesta

10. Odpuštění není okamžitě chápáno, ani není snadné je přijmout; jeho poselství je z určitého pohledu paradoxní. *Zdánlivě* přináší pokaždé krátkodobou ztrátu, ale *ve skutečnosti* zajišťuje dlouhodobý zisk. Jeho pravým opakem je násilí, které si volí brzký zisk, ale v dlouhodobé perspektivě přináší skutečnou a trvalou ztrátu. Odpuštění by se mohlo jevit jako slabost, ve skutečnosti však jeho nabídka i jeho přijetí předpokládá velkou duchovní sílu a nezdolnou morální odvahu. Odpuštění ani zdaleka člověka neumenšuje, nýbrž jej vede k plnějším a bohatšímu lidství, které je odleskem Stvořitelovy záře.

Úrad, jenž ve službě evangeliu zastávám, mně silně vede k povinnosti trvat na odpuštění a současně mi k tomu dodává i sílu. Činím tak i dnes, povzbuzen nadějí, že mohu vzbudit pokojné a zralé úvahy, které by přispěly k *všeobecné obnově lidských srdcí i vztahů mezi národy na celém světě.*

11. Při rozjímání nad tématem odpuštění nelze nepřipomenout některé tragické konfliktní situace, jež příliš dlouhou dobu rozdmýchávají hlubokou a bolestnou nenávist, a následně vyvolávají nezadržitelnou spirálu osobních a kolektivních tragédií. Mám na mysli zejména to, co se děje ve Svaté zemi, na požehnaném a posvátném místě setkání Boha s lidmi, na místě života, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše, vládce pokoje.

Problematická mezinárodní situace vyzývá k tomu, abychom s novou silou zdůraznili naléhavost řešení arabsko-izraelského konfliktu, v němž se již přes padesát let střídají více či méně vyhocené fáze. Ustavičné teroristické nebo válečné činy, které ztěžují situaci všem a zatemňují perspektivy, musejí konečně přenechat místo vyjednávání, jehož výsledkem bude vyřešení konfliktu. Práva a požadavky všech bude možné mít patřičně na vědomí a spravedlivě na ně odpovídat jen tehdy, jestliže ve všech převládne vůle k spravedlnosti a usmíření. K těmto milovaným

národům se opět obracím s naléhavou výzvou, aby usilovaly o nastolení nové éry vzájemné úcty a konstruktivních dohod.

Mezináboženská tolerance a spolupráce

12. V tomto velkém úsilí přísluší zvláštní odpovědnost náboženským vůdcům. Křesťanská vyznání a velká náboženství na celém světě musí spolupracovat, aby vyloučila sociální a kulturní příčiny terorismu, a to učením o velikosti a důstojnosti každého člověka, šířením *hlubšího vědomí jednoty lidského rodu.* Jedná se o konkrétní oblast ekumenického a mezináboženského dialogu a spolupráce, které jsou naléhavou a potřebnou službou ze strany náboženství ve prospěch míru mezi národy.

Zvláště jsem přesvědčen o tom, že židovští, křesťanští a muslimští náboženští vůdci se musí ujmout iniciativy tím, že veřejně odsoudí terorismus a tomu, kdo na něm má účast, odmítnou udělit jakoukoli formu náboženského či morálního uznání.

13. Společným svěděním o morální pravdě, podle níž úmyslná vražda nevinného člověka je vždy a bez výjimky těžkým hříchem, napomohou náboženští vůdci vytváření skutečného morálního veřejného mínění. Právě tento předpoklad je nutný k budování mezinárodního společenství schopného spravedlivě a svobodně udržovat pokojný řád.

Toto úsilí ze stran náboženství musí jít nutně *cestou odpuštění*, která vede ke vzájemnému pochopení, respektování a ke vzájemné důvěře. Služba, kterou mohou náboženství poskytnout ve prospěch míru a proti terorismu, spočívá právě v *pedagogice odpuštění*, protože člověk, který odpouští nebo o odpuštění žádá, chápe, že existuje Pravda, která ho převyšuje; jestliže ji přijme, může tak přesáhnout sebe sama.

Modlitba za mír

14. Právě z tohoto důvodu není modlitba za mír prvkem, který „následuje“ za úsilím o dosažení míru. Je naopak součástí samotné podstaty úsilí o mír zakotvený v řádu, spravedlnosti a svobodě. Modlit se za mír znamená otevřít lidské srdce působení obnovující Boží síly. Bůh může oživující mocí své milosti vytvořit cestu míru tam, kde jsou zdánlivě jen překážky a bariéry. Může posílit a rozmnožit solidaritu

lidské rodiny bez ohledu na dlouhé dějiny rozdělení a bojů. Modlit se za mír znamená modlit se za spravedlnost, za náležité uspořádání jednotlivých národů a jejich vzájemných vztahů. Znamená dále modlit se za svobodu, zejména za náboženskou svobodu, která je základním lidským a občanským právem každého jedince. Modlit se za mír znamená modlit se za obdržení Božího odpouštění a zároveň za větší odvahu nezbytnou pro toho, kdo chce odpustit viny, jež na něm byly spáchány.

15. *Není míru bez spravedlnosti, není spravedlnosti bez odpuštění:* právě to chci sdělit v tomto poselství věřícím i nevěřícím, lidem dobré vůle, kterým leží na srdci dobro lidského rodu a jeho budoucnost.

Není míru bez spravedlnosti, není spravedlnosti bez odpuštění: to chci připomenout těm, kdo drží v rukou osudy lidských společenství, aby se ve svém závažném a obtížném rozhodování vždy dali vést světlem opravdového dobra člověka, v perspektivě dobra společného.

Není míru bez spravedlnosti, není spravedlnosti bez míru. Toto varování budu neúnavně opakovat těm, kdo z jakéhokoli důvodu chovají ve svém nitru nenávisť, touhu po pomstě a po ničení.

V tomto Světovém dni míru ať ze srdce každého věřícího vychází ještě intenzivnější modlitba za všechny oběti terorismu, za jejich rodiny, které byly tragicky postiženy, za všechny národy, v nichž terorismus a války nadále rozsévají bolest a zmatek. Světlo naší modlitby ať zasáhne i ty, kdo nemilosrdnými činy těžce urážejí Boha a člověka. Ať je jim dána příležitost ke zpytování svědomí, aby se uvědomili zlo, kterého se dopouští, a byli tak vedeni k touze po odpuštění. Kéž v těchto bouřlivých dobách lidská rodina najde pravý a trvalý mír, který se může zrodit jen ze setkání spravedlnosti s milosrdenstvím!

Ve Vatikánu 8. prosince 2001

